

MATRIKY

HISTORIE

Vývoj matrik můžeme rozdělit do několika etap:

- počátek – pol. 18. století
- pol. 18. století – 1949
- od roku 1950 – současnost

Od počátků do poloviny 18. století

V křesťanských zemích jsou počátky vedení matriky spojeny pravděpodobně se zaváděním farní organizace. Vedení matrik totiž předpokládá už II. lateránský koncil z roku 1137. První matriky tak vznikaly již ve středověku. Jednalo se však spíše o soupisy obyvatel, vojáků

nebo studentů na různých univerzitách. Nejstarší křesťanské matriky pochází z Francie (1334–1357) a jsou dochovány pouze ve zlomcích. Jiné evropské země začínají vést své matriky od konce 14. století. Vždy se ale jednalo o snahu jednotlivých zemí zavádět vlastní evidence.

První matriky, které se na našem území objevují, pocházejí z 16. století. Nejstarší je *Jáchymovská matrika oddaných* z roku 1531. I přesto, že je tato konkrétní matrika římskokatolická, můžeme v této době najít mnoho jiných, které jsou evangelické. Důvodem byl vliv luteránského prostředí, které se k nám dostávalo z Německa, kde vedení zápisů začalo o něco dříve než u nás. Proto i nejstarší matriční knihy na našem území pocházejí z německy mluvícího prostředí nebo významných měst a sídel.

Všeobecné vedení matrik, jež měly sloužit jako církevní knihy, do nichž se zapisovaly křty, sňatky a úmrtí, zavádí až Tridentský koncil (1545 až 1563). Jejich vedení však bylo dobrovolné, a tudíž velmi nedůsledné. Roku 1591 zavedla Olomoucká synoda vedení matrik na Moravě a o několik let později, roku 1603, bylo zemským sněmem nařízeno jejich vedení pro Čechy. Důsledné užívání matričních

Sedlová matrika – kniha užšího formátu, aby ji farář mohl vkládat do sedlové brašny.

knih a vzory pro zapisování nařídil až roku 1614 *Římský rituál*. Jednalo se o seznam církevních pravidel, který stanovil předpisy pro církevní představitele a zároveň formuloval pravidla pro vedení jednotlivých matričních řad (pokřtěných, oddaných, pochovaných). Toto formování

norem však způsobilo, že zápisy v matrikách byly mnohem stručnější. Zapisovatelé už neměli takovou možnost rozepsání záznamů.

Zpočátku se do matriky nezapisovalo datum narození, ale datum křtu, a místo data úmrtí se zapisovalo datum pohřbu (dle církevní tradice člověk do života vstupoval křtem a odcházel, když byl odevzdán zemi). Roku 1714 se přistoupilo k tomu, že u zemřelého měla být prováděna lékařská prohlídka, kterou měl realizovat ohledávач mrtvol nebo lékař, aby se mohla stanovit příčina smrti. Ani toto však nebylo důsledně dodržováno. Pokud už tyto údaje v matrikách z uvedené doby najdete, často narazíte na některou z následujících formulací příčiny smrti: obvyklá, normální či neznámá.

Datum narození se povinně zapisovalo až od roku 1812 a o rok později se přistoupilo k tomu, že do matričních knih byly zaznamenávány i porodní báby.

Nutno podotknout, že do roku 1771 mohly být zápisy do matričních knih zpoplatněny. Taxa byla od roku 1749 rozdělena do 7 tříd (3 třídy pro šlechtu a 4 pro ostatní). Tento poplatek mohl být důvodem, proč se dotyčné osoby nechtěly dostavit k zápisu a nereagovaly ani na výzvu faráře. Farář pak nemusel zápis učinit, případně ho učinil velmi zjednodušeně. Toto může být jedním z důvodů, proč nelze dohledat kýžený záznam.

Od poloviny 18. století do roku 1949

V polovině 18. století začíná do zápisu a vedení matričních knih zasahovat státní aparát, který svými reformami, zejména pak reformami Josefa II., určuje jejich podobu. Mezi ta nejzásadnější nařízení patřila následující:

- 1760 – nařízení psát zápisy latinsky;
- 1770 – zákaz používání přízvisek (viz kapitola **Příjmi a příjmení**); možnost zápisu jména otce nemanželského dítěte; zavedení bezplatného zápisu do matrik; začala se povinně zapisovat čísla domů;
- 1780 – uzákoněna dědičnost a neměnnost příjmení;
- 1781 – toleranční patent, evangelíci dostali povolení vést vlastní řady matrik;
- 1784 – katolické matriky získávají platnost veřejných listin (úředních knih). Od této doby mohly vést matriční knihy zemřelých i jiné instituce. Lze nalézt špitální (nemocniční), vězeňské či porodnické matriky nebo matriky ústavu pro chorobomyslné. Nekatolické matriky dostávají platnost úředních knih roku 1829 a židovské až roku 1868;
- Matriční patent: důslednější zapisování matričních údajů a samostatné vedení matrik pro každou řadu (už se nevede jedna matriční kniha pro křty, sňatky a úmrtí, ale každý druh knihy měl mít vlastní řadu); pro německé oblasti měly být zápisy prováděny německy, pro české česky;
- začaly se vést samostatné matriky pro židovské obyvatelstvo. Vedení židovských matrik bylo u nás upraveno už roku 1766. Jednoznačné vedení židovských matrik však nařídil až Josef II. roku 1784, kdy byla zároveň provedena úprava vedení katolických matrik. Roku 1788 bylo nařízeno vést židovské matriky německy a vedením byli pověřeni židovští představitelé (inteligence) nebo katoličtí faráři;
- vedení indexů k matrikám, s čímž souviselo i číslování stran (viz kapitola **Indexy**).